

Академик Љубодраг Димић

РЕЦЕНЗИЈА

Рукопис књиге о којој имам част да изнесем своје стручно мишљење плод је вишегодишњег истраживачког рада колеге Павловића на прикупљању грађе о ангажовању Британки и других жена на пружању помоћи Санитету Војске Краљевине Србије и српском народу у целини у Великом рату и годинама које су након њега следиле (1914–1921).

Досадашња истраживања Великог рата, која су обављали српски историчари, наведену тему само су узгред дотицала. Спремности да се после окончања Првог светског рата „подсетимо” добра учињеног Србима у годинама великог страдања 1914–1918. од стране британских лекарки и медицинских сестара, готово и да није било. Поготово када је са историјске и животне сцене „сишла” генерација која је памтила ангажман британских лекарки и болничарки на спасавању живота српских војника повређених у рату и становништва опхрваног болестима које су харале Европом током ратних и поратних година. Оно што су британске лекарке и медицинске сестре чиниле, с протоком времена, предато је забораву.

Колега Синиша У. Павловић ту важну тему изнова враћа у свест савременика и даје јој место у историји Великог рата које јој и припада.

Рукопис књиге *Незаборављене, Британке у борби за своја љубавна и добра Србије и савезника 1914–1921.* има тридесет и девет поглавља. Унутар њих аутор је изложио несвакидашњи подухват групе жена (популарних сифражеткиња), окупљених око организације која је потекла из *Британског покрета за борбу за женска љубавна права*. Ова организација је у годинама Првог светског рата своје политичке циљеве „ставила по страни” и најдиректније се придружила борби савезника вршећи своју племениту мисију.

У уводним поглављима рада аутор је изложио историјске околности које су довеле до избијања Првог светског рата. Упоредо са тим, свестрано је обрадио тему права на школовање „за медицинску струку” жена Британије и реконструисао историјат процеса током којег се једна група жена изборила да буду лекарке.

Истраживање колеге Павловића је показало на који је начин настојање Британки, доминантно Шкотланђанки из Единбурга, да после одбијања њихове владе и војне команде да буду укључене у пружање лекарске помоћи војницима на фронту, наишло на разумевање Владе Краљевине Србије и Црвеног крста Француске. На тај начин је стечено медицинско знање и хуманост Британки најдиректније укључено у медицинску помоћ и спасавање живота српских војника. Аутор је реконструисао организацију рада Британки и указао на циљеве рада Српског потпорног фонда и његову делатност у Србији.

Унутар посебног поглавља колега Павловић је обрадио рад женске болнице у Лондону током целог трајања Првог светског рата. Подједнаку пажњу посветио је раду болнице у Француској, лоциране у непосредној близини Западног фронта, коју су, такође, организовале Британке и у њој се ангажовале током целог трајања рата.

Када је у питању Србија, истраживање колеге Павловића је показало да су британске медицинске раднице, од самог ступања на њено тло, свакодневно радиле на санирању ратних повреда војника и подизању здравља целокупног становништва. Боравак на првој линији фронта и борба са епидемијом тифуса која је захватила Србију крајем 1914. и у првој половини 1915. године, имала је своју цену и била је плаћена животима тих храбрих и пожртвованих жена. У мери у којој су доступни извори то омогућили сагледана је судбина британских медицинских радница у јесен 1915. Показало се да је један број њих, остајући уз рањенике био заробљен, док је друга групација, заједно са српском војском, прешла Албанију и проживела све ужасе Албанске голготе. Након тога, део њих је враћен у Британију и на Малту. Други део британског медицинског особља био је најдиректније укључен у спасавање и лечење српске војске и избеглица које су стигле до Грчке, Крфа, а потом Солуна. Своју мисију Британке су оствариле и приликом прихвата српских избеглица на Корзици, као и у процесу рехабилитације делова српских армија у Тунису (Бизерта).

Истраживање колеге Павловића је показало да је део британских лекарки и болничарки, заробљених од немачких и аустроугарских власти, враћен у Британију и да је ту узео учешће у организацији обележавања

Дана Косова, на Видовдан 1916. После тога, те храбре жене су се укључиле у рад, под покровитељством Британске круне и уз дозволу Министарства иностраних послова, управо формиране јединице војног Санитета Велике Британије, коју су искључиво чиниле жене. Распоређене на Источном фронту, оне су се придружиле Првој српској добровољачкој дивизији која је ратовала на том фронту и која је, с временом, израсла у Српски добровољачки корпус. У готово немогућим условима на самом фронту Британке су радиле као: хирурзи, лекари, медицинске сестре; бринуле о рањеницима, њиховом „транспорту” са фронта и збрињавању у болницама; обављале свакодневне медицинске послове у војним јединицама; спашавале људске животе излажући и себе сталној опасности.

Истраживање колеге Павловића показује да је и своје нужно повлачење са Источног фронта, после избијања Октобарске револуције, вођство ове санитетске јединице Министарству иностраних послова Британског краљевства условило предлогом да им обезбеђење у том процесу буде Српска добровољачка дивизија. Тако су Британке, заједно са српским официрима и војницима, превалиле пут од Мурманска и Архангелска, преко Њукасла, до Солуна и ту су се придружиле српској војсци на Солунском фронту.

Аутор је дужну истраживачку пажњу посветио прераној смрти родоначелнице идеје о пружању помоћи српској војсци, докторки Елси Инглс.

Обрадио је и околности које су довеле до реализације идеје да се ратни ангажман Британки настави њиховим „придруживањем” болницама и здравственим установама које делују на македонском војишту. Са подједнаком посвећеношћу проговорио је и о улози коју су британске лекарке имале у последњим месецима рата, данима ослобођења Србије и простора будуће југословенске државе.

По окончању рата и мисије коју су у њему, „на добробит Србије”, имале британске лекарке и болничарке, један део њих је одлучио да остане у разореној Србији. Прихватиле су се посла око оснивања и рада у дечијим сиротиштима, школама за образовање медицинских сестара и играле важну улогу у формирању прве дечје болнице у Србији.

Причом о животним ставовима и борби Драгиње Љочић, прве Српкиње са дипломом медицинског факултета, као и групе жена окупљених око удружења које се залагало за право жена на образовање, аутор је веома сликовито оцртао положај и права жена лекара у Србији тог времена. Та сазнања завређују рукопис колеге Павловића.

Књига је оплемењена са више стотина фотографија које је аутор брижно прикупљао свих последњих година. Речите и гласне оне ће, на посебно

упечатљив начин, сведочити о времену, напорима британских лекарски и болничарки, рату и страдању, племенитој борби за спашавање људских живота. „Појмовник” (око 700 појмова), у коме су изложене биографије бројних личности које „марширају” кроз садржај књиге, дата објашњења географских локалитета, указано на улогу значајних историјских личности, додатно ће обогатити и оплеменили књигу.

У питању је дело лекара, деценијски посвећеног теми о којој пише и ослоњеног на бројне и разноврсне историјске изворе, али и штиво писано са стилем који годи читаоцима који знају шта је добра литература. Сигуран сам да ће својим квалитетом дело колеге Павловића тематски и садржајно обогатити српску историографију и најдиректније допринети њеном укључивању у међународну размену знања.

САДРЖАЈ ПРВОГ ТОМА

Академик Љубодраї Димић

Рецензија 5

Предговор

Зашто сам истраживао и објавио *Незаборављене*?..... 9

I Увод..... 17

II Одговор британских жена на рат 55

III Елси Инглс и Шкотске женске болнице
код куће и у иностранству 91

IV Рат у Србији 127

V Болница у Калеу
(децембар 1914 – март 1915)..... 135

VI Болница Ројамонт 139

VII Женски начин да се помогне Србији у Великом рату..... 213

VIII Прва јединица Српског потпорног фонда 231

IX Крагујевац – Шкотска женска болница
од децембра 1914. до новембра 1915.
или Прва јединица Шкотских женских болница..... 241

X Друга јединица Српског потпорног фонда у Скопљу..... 267

XI Београд, 1914–1915. 275

XII	Србија, крај 1914. и 1915.....	291
XIII	Трећа јединица Српског потпорног фонда	313
XIV	Ваљево и Шкотске женске болнице од маја до новембра 1915. или Друга јединица Болнице шкотских жена (Лондон–Велс јединица).....	339
XV	Младеновац – Шкотска женска болница „Нил Фрејзер”, од маја до новембра 1915. године или Трећа јединица Шкотских женских болница.....	359
XVI	Четврта јединица Српског потпорног фонда	373
XVII	Пета јединица Српског потпорног фонда	377
XVIII	Лазаревац – Шкотска женска болница од августа до новембра 1915. или Четврта јединица Шкотских женских болница	381
XIX	Велико повлачење	383

САДРЖАЈ ДРУГОГ ТОМА

XX	Крушевац, окупација, заробљеништво и депортација	5
XXI	Болница у Троју од маја до октобра 1915.	23
XXII	Солун од децембра 1915. до марта 1919. или Пета јединица Болнице шкотских жена	37
XXIII	Болница Српског потпорног фонда број 6, на Крфу	75
XXIV	Солун од маја 1916.....	83
XXV	Болница на Корзици Српског потпорног фонда.....	113
XXVI	Српски потпорни фонд у Тунису	121
XXVII	Корзика – Болнице шкотских жена од децембра 1915. до априла 1919. или Шеста јединица Болница шкотских жена	135
XXVIII	Острово – Болница шкотских жена „Америка” од августа 1916. до новембра 1918. или Седма јединица Болнице шкотских жена.....	157
XXIX	Транспортна јединица Шкотских женских болница	209
XXX	Русија – Болница шкотских жена „Лондон”, од августа 1916. до новембра 1917. године или Осма јединица Болнице шкотских жена	243

XXXI	Повратак јединице „Лондон” у Британију	283
XXXII	Растанак.....	291
XXXIII	Србија – Шкотска женска болница „Елси Инглс” са транспортним одсеком, од фебруара 1918. до фебруара 1919. или Девета јединица Шкотских женских болница	303
XXXIV	Салонш – Шкотска женска болница од фебруара 1918. до марта 1919. или Десета јединица Шкотских женских болница.....	319
XXXV	Ортопедско-рехабилитациони центар „Калкута”, Солун, од јануара 1918. до маја 1919.....	323
XXXVI	Враће – наставак ангажмана јединице „Америка” Шкотске женске болнице из Острова од октобра и новембра 1918. до јула 1919.....	333
XXXVII	Шкотске женске болнице непосредно после Великог рата.....	349
XXXVIII	Бити жена и лекар у Србији, докторка Драгиња Љочић.....	373
XXXIX	Епилог	409
	После овога, сасвим лично... ..	425

САДРЖАЈ ТРЕЋЕГ ТОМА

ИМЕНИК

А

Абот Елизабет, сифражеткиња ..5	Антић Димитрије, санитарски мајор12
Абрахам Џејмс, хирург.....5	Арбатнот Елизабет, болничарка12
Адамс Мери, докторка.....6	Армија Оријента, француска армија на македонском фронту...12
Ајвенс Френсис, докторка хирург6	Армстронг Фергус, доктор12
Александар Грчки, краљ.....7	Аскју Клод, писац.....13
Александер Силвер Мери, докторка.....7	Аскју Алис, списатељица14
Александра од Данске, краљица мајка7	Аћимовић Олга, болничарка....15
Алигијери Данте, песник8	Аштон Маргарет, новинарка....15
Алмонд Шарлот,.....8	
Алфонс VIII Племенити Кастиљански, краљ Кастиље.....8	
Амбуланте Свети Јован, хуманитарна организација9	
Амијен, мали град9	
Андервуд Елси, болничарка.....9	
Андерсон Кетрин, докторка.....9	
Андерсон Елизабет, докторка..10	
Андерсон Лујза, докторка11	
Анексиона криза, 1908. године.11	
	Б
	Бабић Драгиња, докторка16
	Бакли Винифред, докторка16
	Бакли Гледис, докторка, рендгенолог16
	Бакли Ема, докторка.....17
	Бакстон Франсес Џеб Дороти, хуманитарка17
	Балфор Франсис, сифражеткиња, списатељица17
	Бар Кетрин, медицинска сестра.....18

Барт Мери , медицинска сестра..18	Бовел Струц Емили , докторка, „Единбуршка седморка”29
Батлер Елизабет , докторка.....18	Боверман Елси , болничарка, возач, адвокат30
Батлер Итан , доктор19	Бодишон Барбара , сифражеткиња.....30
Батлер Фредерик , професор.....19	Бојл Констанс , хуманитарка.....31
Батлер Џозефина , феминисткиња, хуманитарка.....20	Бојл Едвард , хуманитарац.....32
Баухил Беси , медицинска сестра.....20	Бојовић Бошко Американац , војвода комита32
Бег Ени , болничарка21	Бојовић Војислав , болничар, студент медицине32
Бедфорд Мери , хуманитарка.....21	Бојовић Петар , војвода.....32
Бенет Агнес , докторка22	Борис III , цар.....33
Бенсон Анет , докторка.....23	Борисављевић Милош , доктор.....34
Бери Франсес , докторка24	Борн Елеонора , докторка34
Бери Џејмс , хирург.....24	Бохен Мини , апотекарка, фармацеут34
Бери Џеси , докторка.....24	Бошковић Матеја Мата , амбасадор34
Бертрам Елизабет , медицинска сестра.....24	Брановачки Евгеније , доктор ..34
Берхтолд Леополд , министар иностраних послова.....25	Браси Нора , хуманитарка35
Бигнолд Мери , докторка26	Браун Ени , медицинска сестра.35
Битсон Џорџ , доктор.....26	Браун Херберт , доктор35
Бјелајац Наталија , наредник26	Британик , болнички брод 1914–1916.36
Бјуканен Џорџ , подсекретар Министарства иностраних послова Британије.....27	Британска ратна медаља , орден.....36
Бланка од Кастиље , краљица ...27	Бркић Каварзнева Љубица , докторка.....36
Блејк Мејбл , докторка28	Бркић Милијановић Ана , док- торка36
Блеквел Елизабет , докторка28	
Блеквел Емили , докторка28	
Блер Мери , докторка29	
Блуденц (<i>Bludenz</i>), град29	

Бркић Поповић Зорка, докторка.....	37
Брук Елизабет, докторка	37
Булок Мериан, докторка.....	37
Бурк Кетлин, секретарка.....	38
Бухловска погодба, политички састанак	38
Вајнберг Исак, трговац.....	39
Вајнберг Мишел, доктор	39
Вајтхед Лесли, медицинска сестра.....	39

В

Вајферт Ђорђе, индустријалац, банкар, мецена, добротвор	40
Ван дер Мејд Хелче, медицинска сестра.....	40
Ван Тинховен Ариус, доктор....	40
Ван Тинховен Јакоба, медицинска сестра.....	41
Вард Гледис, докторка	42
Васић Милош, генерал.....	42
Вејкфилд Франсис, докторка ...	43
Вел, река.....	43
Велимировић Николај, епископ српски.....	44
Вест Ребека, књижевница	45
Вестервоф Илка, медицинска сестра.....	46
Вид Вилхем, принц	46
Визнер Фридрих, адвокат	48
Викторија,	

краљица Британије.....	48
Вилер Котере, градић.....	49
Вилијамс Етел, докторка.....	49
Вилијамс Џорџ, верски вођа	49
Вилкс Елизабет, докторка	49
Вилкс Марк, учитељ.....	50
Вилкс Хелен, асистент патолога	51
Вилсон Вудро, председник САД	51
Вилсон Морис, хуманитарац....	52
Вилсон Франческа, социјална радница.....	52
Вилхем II, немачки цар	53
Вимборн Корнелија, баронеса.	53
Вими, брдо	54
Винавер Станислав, писац, преводиоца, дипломата	54
Витез Легије части, орден	55
Владисављевић Ђорђе, генерал	55
Влајић Божидар Бока, адвокат, новинар, политичар	56
Влајић Зорка Зора, дипломирана хемичарка	56
Војна болница у Ла Валети.....	56
Војни сервис британске армије, војна организација	57
Војтех Павле, доктор	57
Вокер Мери, медицинска сестра.....	57

Волф Елисабет, медицинска сестра.....	58
Вон Роберт, доктор	58
Ворд Ланселот, хирург	58
Вотсон Милдред, хуманитарка.....	59
Вудкок Лујза, докторка	59
Вуловић Љубиша, доктор	60
Вучић Перишић Тома, политичар.....	61

Г

Гај Алис, медицинска сестра	62
Гарашанин Милутин, политичар.....	62
Гедес Џенија, неуропатолог	63
Генчић Лазар, доктор, начелник Санитета српске армије (1868–1942)	63
Гепрат Емил, адмирал	63
Герет Лујза, мајка у породици Герет.....	64
Герет Њусон, градоначелник Алдебурга.....	64
Гест Едит Мери, докторка	64
Гест Една Мери, докторка	65
Гизл фон Гислигена Владимир, барон, војни дипломата.....	65
Гилхрист Мерион, докторка	65
Гладвин Мери, медицинска сестра.....	66
Глочестер Касл, брод	66

Годар Жастин, политичар	67
Гоин Анри, индустријалац	67
Гонсиоровски Казимир, доктор.....	67
Гордон Кора, болничарка, уметница, издавач, писатељица, музичарка.....	68
Гордон Јан, болнички шофер, новинар, издавач, критичар	68
Гордон Мери, докторка	69
Гордон Џин, докторка	69
Грабеж Трифко, члан Младе Босне	70
Град Бари, брод	70
Грант Лилиес, болничарка	70
Грант Џеси, докторка	70
Грег Лила, докторка	71
Греј Едвард, министар иностраних послова Британије.....	71
Греј Мери, медицинска сестра.....	71
Греј Нора, болничарка, сликарка	72
Грин Мери, администраторка ...72	
Гринхалх Џон, благајник, администратор болнице.....	72
Грујић Јеврем, дипломата	72
Грујић Мејбл, добротворка	72
Грујић Мирослава Мирка, болничарка, хуманитарка, прва дворска дама.....	73

Грујић Радовић Даринка, добротворка, добročинитељка	74
Грујић Славко, дипломата.....	74

Д

Давид I Шкотски, краљ	76
Дамски пут, стратешка линија борбе	76
Данлоп Цеси, медицинска сестра.....	76
Данлус Касл, брод	76
Дапчевић Петар Пеко, генерал	76
Де Гарис Мери, докторка	77
Де Гол Шарл, генерал и председник Пете Француске Републике	78
Де Грац Чарлс, амбасадор.....	78
Де Јонг Питер, доктор	78
Де Мондезир Жан, генерал.....	79
Де Наваро Антонио, гроф, писац, спортиста.....	79
Де Торси Луј Жозеф Жил, генерал	79
Девидсон Џорџина	80
Дејвис Елизабет, докторка.....	80
Дејвис Емили, сифражеткиња..	80
Дејвис Чиверс Елен, медицинска сестра, списатељица	81
Дејли мејл, часопис	81
Дејли телеграф, лист.....	81
Декерман Мерион, социјална	

радница и медицинска сестра...	81
Декоинг Енри, генерал.....	82
Депаж Антоан, доктор	82
Дери и Томс, робне куће	83
Деспар Шарлот, активисткиња Шин Фејна	83
Диел Елси, докторка	84
Диконес, единбуршка болница	84
Дилон Кетлин, администраторка	84
Димитрије, патријарх српски ...	85
Димок Сузан, докторка.....	85
Дирмер Мејбл, медицинска сестра, књижевница, илустарторка, режисерка	86
Дирмер Перси, свештеник	86
Дјупон Јулијан, архитекта	87
Добин Дороти, докторка	87
Долгоруков Василиј, принц	87
Донели Џозеф, доктор	88
Доситеј, епископ	88
Драмонд Мери, медицинска сестра.....	89
Друга битка на Марни, офанзива Великог рата на Западном фронту.....	89
Дучић Јован, песник.....	89

Ђ

Ђорђевић Владан, доктор	91
Ђорђевић Селимир, доктор.....	92

Ђурђевић Чедомир, генерал.....93

Е

Еванс Ени,
медицинска сестра.....94

Едвардс Констанс, докторка.....94

„Единбуршка седморка”,
студенткиње.....94

Ејнцел Сара,
медицинска сестра.....95

Елизабета Белгијска,
краљица95

Ен, река95

Енар Анжело, доктор.....95

Енид Волтерс Маргарет,
докторка.....96

Ерин (Егуза) брод.....96

Ерл Агнес, медицинска сестра..96

Ж

Женевска конвенција,
документ98

Женска добровољна резерва,
организација98

Женске медицинске
асоцијације, удружење.....98

Женске хитне снаге,
организација98

Женски помоћни
војни корпус, организација98

Живановић Војислав,
генерал98

Живковић Михаило Гвоздени,
генерал99

Жолио Кири Ирена,
научница, нобеловка..... 100

Жофр Жозеф, генерал 100

З

„Заједнички узрок”,
часопис..... 102

Зиболд Марија,
докторка, мајор 102

И

Иванић Делфа, добротворка. 104

Иванић Иван, конзул..... 105

Изволски Александар, министар
иностранних послова..... 105

Илић Данило,
члан Младе Босне 106

Инглс Вајолет, болничарка 107

Инглс Вилијам, возач..... 107

Инглс Елси, докторка 107

Инглс Ета, болничарка..... 108

Инглс Луси,
историчарка и писац..... 108

Инглс Флоранс, докторка..... 108

Инглс Харијет, мајка 108

Инглс Четвинг Ида,
болничарка,..... 109

Инглс Џон, отац..... 109

Ирвин Џејмс, доктор 110

Исткорт Освалд Агнес,
докторка..... 110

Ј

Јаворник Антонија, наредник	112
Јаворник Мартин, капетан	112
Јанковић Младен, доктор	112
Јованка Орлеанка, светица	113
Јовановић Зорка, медицинска сестра	113
Јовановић Јован Ј., доктор	113
Јовановић Јован М. Пижон, дипломата	114
Јовановић Софија, наредник	114
Јохансон Јохан, доктор	115
Јуденич Јуриј, официр	115
Јуришић Павле Штурм, генерал	116
Кавел Едит, медицинска сестра	117
Кадел Грејс, докторка	117

К

Кадел Марта, докторка	118
Калес Винефред, докторка физиолог	118
Кар Роберт, професор археологије	118
Карађорђевић Александар, регент и краљ	119
Карађорђевић Марија, краљица	120
Карађорђевић Олга, кнегиња, принцеза од Грчке и Данске	120

Карађорђевић Павле, кнез	121
Карађорђевић Петар I, краљ Србије	122
Карамарковић Сара, добротворка	123
Карингтон Вајлд Гертруд, добротворка	123
Карл I Аустријски, престолонаследник	124
Кармајкл Шарлот, писац	124
Картер Хелен, студенткиња, „Единбуршка седморка”	125
Кастелани Алдо, доктор	125
Катон Флоранс, медицинска сестра	126
Каудреј Ени, виконтеса, добротворка	126
Квекери, религијски покрет ..	127
Кевевар, градић у Војводини.	127
Кембриц војна болница, болница	127
Кемпбел Аделин, докторка	127
Кемпбел Исхбел, хемичарка ..	127
Кемпбел Мејбл, докторка	128
Кемпбел Мери, физичарка	128
Кемпбел Олга, медицинска сестра, интенданткиња	128
Кенинг Лудовика, медицинска сестра	129
Кеог Алфред, генерал-потпуковник	129
Кер Онориа, докторка	129
Керамик, брод	130

Кинг Аткинсон Кејт, докторка.....	130
Кинг Мејбл, докторка.....	130
Кинг Олив, наредник	130
Кири Марија, научница	131
Киф Денис, амбасадор	133
Киченер Хорас, маршал	133
Клемансо Жорж, политичар.....	134
Клемент Елизабет, медицинска сестра.....	134
Коен Леон, доктор.....	134
Кокс Кетрин, социјална радница.....	135
Коксон Беатрис, докторка.....	136
Колем Вера, антрополог, новинарка, фотограф, радиограф и писац	137
Коловић Илија, доктор.....	137
Комитет за помоћ рањеним савезницима, организација ...	138
Конвеј Рут, докторка.....	138
Консеј Ернест, доктор	139
Коњичка јединица прве помоћи	139
Корбет Кетрин, докторка.....	139
Корбет Елси, медицинска сестра и шофер.....	140
Кортни Кетлин, сифражеткиња.....	140
Кортолд Елизабет, докторка.....	141
Кочић Петар, књижевник.....	142

Краљевска бесплатна болница Камден, болница.....	142
Краљевска Викторија болница Фолкстон, болница	142
Краљевске ваздухопловне снаге, род војске.....	143
Креј, градић	143
Крениц Луси, болничарка, докторка.....	143
Крепи ен Валоа, градић.....	143
Кристсон Роберт, доктор, професор	143
Кроу Маргарет, медицинска сестра.....	144
Крст борбе, орден	144
Крстић Никола, доктор.....	144
Кук Ненси, сифражеткиња, болничарка	145
Кулбард Кристина, администратор	145
Купер Лилијан, докторка.....	146
Лавет Вилијам, политичар, вођа чартистичког покрета	147
Лазаревић Бранко, књижевник, дипломата.....	147

Л

Лазаревић Лаза, доктор, писац.....	148
Лазаревић Радмила, докторка.....	149

Лаказ Мери Жан Лусијен, адмирал.....	149
Латарш Кејт, стоматолог	149
Левин Октавија, докторка, оториноларинголог	149
Лелау Матилда, администраторка	150
Ленсинг Роберт, државни секретар САД	150
Лентон Лилијан, болничарка, сифражеткиња.....	150
Лерд Џенет, докторка	152
Ливерпулска медицинска институција, удружење.....	152
Ливингстон Клер, медицинска сестра.....	152
Лига женског империјалног сервиса, организација	152
Лили Хелен, докторка	152
Линеман Лих, новинарка, писатељица.....	153
Липтон Томас, индустријалац	153
Листер Џозеф, хирург	154
Логан Дороти, докторка	154
Лозанић Симеон Сима, професор	155
Лозанић Станка, добротворка	156
Лозанић Фротингем Јелена, добротворка	156
Лондонски Медицински факул- тет за жене, факултет	157
Лоу Керолин, докторка	157

Луис Сибил, докторка	157
Луј IX, краљ.....	158
Луј VIII Лав, краљ Француске	158
Луковић Љубица, болничака, учитељица, преводица, председница Кола српских сестара	158
Лутер Тупи, сифражеткиња ...	159

Љ

Љочић Драгиња Драга, докторка.....	160
Љочић Ђуро, инжењер	162
Магил Иван, доктор	163
Магнусен Огот (вероватније Маргот), медицинска сестра..	163
Магрудер Ернест, хирург	163

М

Мајл Смит Гледис, докторка ..	164
Макевен Вилијам, доктор, хирург	164
Макензен Аугуст, фелдмаршал	165
Макмилан Џеси, сифражеткиња.....	165
Макнил Мери, докторка	166
Манасејина Марија, докторка.....	166
Мари Флора, докторка	167
Марсден Едит, докторка	168
Мартиндејл Лујза, докторка ..	168

Мартланд Едит, докторка.....	168	Алистер, доктор	178
Маршал Мери, докторка, „Единбуршка седморка”.....	169	Мекфеј Маргарет, социјална радница.....	178
Матерни Миленко, доктор, педијатар	169	Мекфејл Кетрин, докторка	179
Медаља части епидемије, орден.....	170	Мекфејл Александрина, докторка.....	180
Медаља части, орден	170	Мекфејл Доналд, доктор.....	180
Медицински закон из 1876, закон	170	Мекфејл Изабел, медицинска сестра.....	181
Медицински корпус краљевске војске, војна организација.....	170	Мелет Џорџ, рендген техничар	181
Мејклџон Изобел, администраторка	171	Меморијални фонд Елси Инглс, организација	182
Мејклџон Софија, докторка ..	171	Мери, краљица Британије	182
Мејр Сара, политичарка	171	Метјуз Каролајн, докторка	183
Мејтланд Томас, доктор	172	Метјуз Мери, наставница	184
Мејхон Брајан, генерал	173	Меткалф Мод, медицинска сестра.....	185
Мекалан Џон, домар	173	Метуен Пол, фелдмаршал.....	185
Мекве Џејмс, доктор	173	Мехмедбашић Мухамед, члан Младе Босне	185
Мекве Џенет, докторка	174	Мил Џон Стјуарт, философ ...	186
Мекгрегор Беатрис, докторка	174	Милић Димитрије, пуковник	186
Мекгрегор Џеси, докторка.....	174	Милн Мери, куварица, администраторка	186
Мекдовел Матилда, шоферка	175	Миловук Катарина, добротворка.....	187
Мекдугал Хелен, докторка	175	Милошевић Аранђел Раша, политичар	188
Мекензи Мира, докторка	175	Милошевић Зорка Зора, инжњер хемије	189
Мекилрој Лујза, докторка	176	Милошевић Олга, правница.....	189
Мекинтајер Џон, доктор	177		
Мекларен Ева, писац.....	177		
Мекларен Ејми, сестричина...	177		
Мекреа Александар			

Милошевић Радмила, докторка.....	189
Милошевић Спомена, правница.....	190
Миншул Агнес, медицинска сестра.....	190
Михаиловић Драгољуб Дража, четнички командант, министар војни	191
Михајловић Клисић Славка, докторка.....	191
Михајловић Љубомир, дипломата.....	192
Мишел Виктор, генерал.....	192
Мишеле, кувар	193
Мишић Живојин, војсковођа.....	193
Мјуир Вилијам, професор.....	194
Млада Босна, организација....	194
Мо Флоренс, медицинска сестра.....	195
Мобилне женске јединице за болесне и рањене, организација	195
Мод Алвин, мајор.....	195
Мод Доротеа, докторка.....	196
Моје Етел, болничарка	197
Морисон Гледис, болничарка	198
Морисон Џејмс, доктор	198
Мортон Розали, доктор	198
Мортон Џорџ, доктор	199
Мункастер Ана, докторка.....	199
Мур Гугисберг Лилијан Децима	200

Н

Најтингејл Флоренс, болничарка.....	202
Напијер Хенри, војни аташе	203
Национална унија женских сифражетских друштава, организација	203
Начић Јелисавета, архитекта	203
Недић Милан, генерал	204
Недок Александар, доктор.....	205
Недок Стеван, војни доктор ...	205
Немачка пролећна офанзива	205
Нивел Роберт, генерал	205
Никол Шарл, научник и нобеловац	206
Николсон Рут, докторка	207
Николсон Харолд, дипломата.....	207
Нил Елизабет, докторка	207
Нил Фрејзер Маргарет, медицинска сестра.....	208
Нинчић Момчило, дипломата.....	208
Нинчић Спомена, кћи Драге Љочић	209
Нушић Бранислав, комедиограф и дипломата	209
Нушић Страхиња Бан, каплар.....	210

Њ

Њухол Дороти,
медицинска сестра..... 210

О

Обреновић Милан, краљ..... 211

Обреновић Наталија,
кнегиња и краљица..... 212

Огиви Елизабет,
медицинска сестра..... 213

Огиви Соколовић Кетрин,
медицинска сестра..... 213

Одељења за тријажу,
организација 214

Одреди за добровољну помоћ,
организација 214

Олдриџ Блејк Лујза,
докторка..... 214

Онслоу Александрина,
офицер транспорта..... 214

Оковани петак, часопис 215

Опатији Светог Луја,
опатија..... 215

Ормистон Исабел, докторка.. 215

П

Палисер Едит,
сифражеткиња..... 217

Палмс Џоана,
медицинска сестра..... 217

Панкхрст Емелина,
политичарка, сифражеткиња. 217

Папакостопулос

Платон, доктор, педијатар 218

Пачу Лазар,
политичар, доктор..... 218

Пашић Никола,
председник владе 219

Пејлторп Грејс, докторка,
сликарка, психолог 220

Пејн Кетрин, докторка 221

Пеле Морис, генерал..... 221

Перес Гертруд,
администратор 222

Петик Лоренс Емелин,
сифражеткиња..... 222

Петровић Михаило Мика,
хирург 223

Петровић Надежда,
сликарка..... 224

Петровић Никола I,
краљ Црне Горе..... 225

Пецић Милан, доктор 225

Пеџет Лејди Лујза,
администратор и управница
болнице, хуманитарна
радница 225

Пеџет Ралф, дипломата..... 226

Пеши Едит, докторка
„Единбуршка седморка” 226

Пиктон Баг Џон, конзул..... 226

Пинар Адолф, доктор..... 226

Пинтеровић Персида,
професорка 227

Пири Барбара, докторка 227

Пирсон Артур,
новински магнат 227

Питри Хилда, археолог
египтолог, почасна
секретарка SWH..... 228

Пјаф Едит, певачица.....	230
Плимсол Рут, шоферка	230
Поинкаре Енриет, супруга председника, адвокат	230
Поинкаре Рејмон, председник Француске	230
Поковница, надимак	230
Покорни Драгутин Ф., диригент.....	230
Помоћна болница 301	231
Помоћна војна болница 30....	231
Поповић Боровоје, резервни капетан I класе	231
Поповић Драгослав, хирург.....	231
Поповић Цвјетко, члан Младе Босне	232
Портер Агнес, докторка.....	232
Потер Лина, докторка	233
Поћорек Оскар, генерал	234
Прајс Етел, докторка.....	234
ПРВЦ, организација	235
Принцип Гаврило, члан Младе Босне.....	235
Приор Ева, болничарка	235
Проктор Рут, докторка	235
Пупин Идворски Михајло, научник	235
Путник Радомир, начелник Генералштаба српске армије...	236
Пушара Михајло, члан Младе Босне	236

Р

Радеферт Маргарет, докторка.....	238
Рајан Едвард, доктор	238
Рајс Арчибалд, криминолог и форензичар.....	239
Рамадановић Вељко, учитељ и дефектолог	239
Ред Чичка, аристократски ред	240
Ремс, град.....	241
Ремси Смит Маргарет Мец, докторка.....	241
Рендел Елинор Ели, докторка.....	241
Ренкин Џин, медицинска сестра.....	241
Ридел Џејмс, доктор.....	242
Риот Пол, медицински инспектор.....	242
Рипли Мери, стоматолог	242
Ричардсон Барбара, докторка.....	243
Робинс Елизабет, глумица	243
Робинсон Едит, докторка	243
Робинсон Етел, шоферка	243
Робсон Алис, докторка.....	244
Род везе и комуникације Армије Сједињених Држава, род војске.....	244
Романов Николај, цар Русије	245
Рос Винифред, докторка.....	245

Рос Елизабет, докторка	246
Рос Исхбел, куварица	246
Рувидић Жарко, доктор	247
Ружичић Урош, доктор	247
Рузвелт Еленор, политичарка и дипломата.....	248
Рустеми Авни, атентатор	248
Савил Агнес, докторка	249
Савил Томас, доктор	249

С

Савић Милунка, наредник	250
Сазонов Сергеј, министар иностранних послова	250
Сајдех, брод	251
Самрхејс Грејс, учитељица, болничарка, докторка	251
Самуиловна Свјатловска Раиса, докторка	252
Санитет француске армије, род војске	253
Сарај Морис, генерал	253
Сатрленд Беси, медицинска сестра	254
Саундерс Ен, медицинска сестра	254
Свети Андрија Прва помоћ, организација	254
Сендман Лаура, докторка	254
Сендс Флора, мајор, медицинска сестра	255
Сенегалски стрелци,	

војна јединица	256
Сент Пол болница на Малти, болница	256
Сесил Роберт, адвокат, правник, политичар	256
Сивол Луси, докторка	256
Сигвик Хенри, професор	257
Сикомб Филип, доктор	257
Симондс Емили, медицинска сестра	257
Симпсон Евелин, сестричина Елси Инглс	258
Симпсон Ејми, сестра Елси Инглс	258
Синклер Артур, хирург	258
Ситон Вотсон Мерион, добротворка	259
Ситон Вотсон Роберт, историчар, политичар и дипломата	259
Сичев Иванович Николај, доктор	260
Скантлбери Вера, докторка	260
Скедербег Ђурађ Кастриот, кнез	261
Скот Џеси, докторка	261
Слободни човек, часопис	262
Смит Вилијам, возач, администратор, сликар	262
Смит Етел, композиторка, сифражеткиња	262
Смит Олив, масерка	263

Соасон, градић.....	263
Соколовић Милан, доктор.....	263
Солто Грејс, докторка	264
Сома, место	264
Сондермајер Роман, доктор, начелник.....	264
Спасимо децу, хуманитарна организација	265
Спасић Никола, трговац, добротвор.....	265
Спенсер Стенли, сликар	266
Српски архив, стручни часопис (званичног назива „Српски архив за целокупно лекарство”).....	267
Српски народни женски савез, организација	268
Српски потпорни фонд, организација	268
Стајић Јордан, доктор	268
Стајн Неси, болничарка, докорка	269
Станојевић Владимир, доктор.....	269
Станчић Анђелија, добротворка, учитељица.....	270
Стебинг Едвард, професор	271
Стевановић Лазар, лекар, санитетски мајор.....	271
Стејли Милдред, докторка	272
Стенли Моника, медицинска сестра.....	272
Стивенс Мерион, стоматолог	272

Стобарт Келбурн, трговац	273
Стобарт Мејбл, мајор	273
Стојановић Светислав, доктор.....	274
Стони Едит, физичарка, рендгенолог	275
Стони Флоренс, докторка	276
Стони Џорџ, научник.....	276
Суботић Војислав, доктор.....	277
Суботић Јелисавета Савка, добротворка.....	277

Т

Таб Селин, куварица.....	280
Тебет Елис Мери, болничарка,.....	280
Тегин Југенија, медицинска сестра.....	280
Тејлор Доротеа Лили, докторка.....	281
Тејлор Мил Харијет, књижевница, феминисткиња, философкиња	281
Тејт Исобел, докторка.....	282
Тејт Мод, медицинска сестра .	282
Терсби Сесил, адмирал	282
Тиње ратна болница у Ла Валети на Малти, болница	283
Тјудор Маргарета Шкотска, краљица	283
Тодоровић Коста, доктор.....	283
Топтани Есад, генерал, политичар.....	284

Торн Изабел, почасни секретар,
„Единбуршка седморка” 285

Тохел Керолајн,
медицинска сестра..... 286

Трајб Енид,
докторка физиолог 286

Тревис Кетрин, докторка 286

Трокадеро,
забавни комплекс у Лондону.. 287

Трострука квалификација, ис-
пит 287

Троубриц Ернест, адмирал 287

Трстан Виолета,
медицинска сестра,
писатељица, преводилац 288

Туцовић Димитрије,
политичар..... 289

Ћ

Ћурчин Милан, дипломата.... 291

У

Удружење жена у медицини
Северне Енглеске, удружење. 292

Утли Грејс,
медицинска сестра..... 292

Ф

Фабијан удружење.....293

FANI (FANY),
организација 293

Фанин Тереза,
медицинска сестра..... 293

Фарли Маргарет, докторка 293

Фарнем Рут, новинарка,
писатељица, наредница 294

Феврес, градић 294

Фергусон Мери, докторка 294

Фердинанд I Бугарски,
краљ 294

Ферис Лорна,
медицинска сестра..... 295

Ферте-Милон, градић..... 295

Ферфилд Летиција,
докторка..... 295

Ферфилд Сисили,
књижевница..... 296

Фефер Лавослав Лео,
истражни судија..... 296

Филипс 'Епинт' Мери,
докторка..... 297

Фицрој Ивон, медицинска
сестра, глумица 297

Фокс Ан, 298

Фокс Џорџ, религијски вођа.. 298

Фон Ехрентал Алојз, министар
иностраних послова..... 298

Фон Молтке Хелмут,
начелник Генералштаба
немачке армије 299

Фон Хецендорф Конрад,
начелник Генералштаба
аустроугарске армије 299

Фонд за помоћ слепима из рата,
хуманитарни фонд 300

Форт Гери, војна јединица..... 300

Фортескју Чарлс, генерал	300
Фосет Милисент, политичарка.....	300
Франц Јозеф, цар Аустроуграске	301
Франц Рудолф, син престолонаследник.....	302
Франц Софија, супруга надвојводе	302
Франц Фердинанд, надвојвода, престолонаследник.....	303
Франше д' Епере Луј, маршал	303
Френклин Мајлс Сара, помоћна куварица, шофер, болничарка, књижевница.....	304
Френч Џон, маршал.....	305
Фронтингам Џон, добротвор, уметник	305
Хаверфилд Евелина, баронеса, сифражеткиња, добротворка .	307
Хамилтон Браун Елизабет, докторка.....	307

Х

Хамилтон Сисели, администратор	308
Хамилтон Џин, докторка	308
Ханкен Адриан, медицински техничар	308
Ханкин Харди Хана, медицинска сестра.....	309
Хантер Вилијам, доктор	309

Хантер Нели, сифражеткиња	310
Хантспил, брод	310
Харвеј Флоренс, шоферка	310
Харди Мејбл, докторка.....	311
Хареден Беатриче, књижевница.....	311
Харли Кетрин, сифражеткиња.....	311
Харли Едит, хуманитарка.....	312
Харнел Бивис Џон, доктор	312
Хартли Хелен, добротворка.....	313
Хатон Беси, глумица и новинарка	313
Хатон Изабел, докторка.....	313
Хауторн Џејн, докторка.....	314
Хачинсон Алис, докторка	315
Хаџић Стеван, генерал, командант Прве српске добровољачке дивизије	315
Хеј Хелен, медицинска сестра.....	316
Хејворт Флоранс, докторка.....	316
Хекет Лоутер јединица, јединица	317
Хендерсон Мери, администраторка јединице „Лондон”	317
Хендл Георг Фридрих, композитор	318
Хендли Ева, докторка стоматолог	318

Хенкок Мери , докторка	319
Хенри Арнолд , доктор	319
Хенри Дороти , докторка	319
Хенри Лидија , докторка	320
Хенсен Ингебор , медицинска сестра.....	320
Хенсон Хелен , докторка.....	320
Хеџиз Церладин , шоферка.....	321
Хирст Леонард , бактериолог.....	321
Хиршфелд Лудвик , научник..	322
Хиршфелд Хана , докторка.....	322
Ходсон Еленор , докторка	323
Холвеј Едит , докторка.....	323
Холвеј Нора , медицинска сестра.....	324
Холм Вера 'Цек' , сифражеткиња и глумица	324
Холт Морис , доктор	325
Хоуп Кларк Елизабет , председница хуманитарне организације	325
Хоуп Лаура , докторка.....	326
Хоуп Чарлс , доктор	326
Хоџес Кетрин , шоферка и медицинска сестра	326
Хоџсон Марди , транспортни офицер	327
Хребељановић Лазар , кнез....	327
Христић Ана , новинарка, преводица и добровољна болничарка.....	327

Христић Елизабета Јелисавета	328
Христић Никола , министар и председник Владе.....	328
Чабриновић Недељко , члан Младе Босне	331
Чакаревић ди Сорно Љубица , учитељица.....	331
Чаплин Матилда , докторка, „Единбуршка седморка”	331

Ч

Чартистички покрет	332
Чејмберс Хелен , докторка, патолог	332
Чемпион Реј , докторка.....	333
Чепл Фиби , докторка.....	333
Черчил Винстон , премијер Британије.....	334
Чесни Лилијан , докторка	334
Човек у оковима , часопис	335
Чубриловић Васо , члан Младе Босне	335
Чубриловић Вељко , члан Младе Босне	336
Џеб Еглентајн , хуманитарка.....	337

Ц

Цек Флоранс , администратор	338
Цекс Блејк Софија , докторка, „Единбуршка седморка”	338

Џексон Софи, докторка	339
Џенсен Гледис, возач	340
Џојс Маргарет, докторка	340
Џонс Едмунд, хирург	340
Џонс Луис, докторка	340
Џонс Роберт, доктор	341
Џонс Фортије, писац и дипломата	341
Џонс Хелен, докторка	342
Џордан Лујза, медицинска сестра	342
Џорџ V, краљ Велике Британије	343

Ш

Шаморел Жан Габријел, прав- ник, банкар, новинар	344
Шаморел Олга, правница,	344
Шантили, градић	345
Шарац Ђуро, члан Младе Босне	345

Шарп Алис, докторка	345
Шаулић Јелена, комита	346
Шенгџин, лука у Албанији	346
Шепард Ејми, докторка, офталмолог	346
Шин Фејн, политички покрет	346
Шкотланђанин, часопис/новина	347
Шкотска асоцијација сифражеткиња, организација	347
Шкотске женске болнице код куће и у иностранству или Болнице шкотских жена код куће и у иностранству, организација	347
Штерн Херберт, баронет	347

Q

QAIMNS, организација	348
-----------------------------------	------------